

SOCIÁLNÍ ROLE, HRANÍ ROLÍ

SOCIÁLNÍ ROLE (*social role, soziale Rolle*)

Sociální role je očekávaný způsob chování, který se váže k určité společenské pozici. Podstatou je adaptace chování a jednání v souladu se sociálními normami. Tento způsob chování je určován řadou charakteristik, jako je pohlaví jedince, jeho věk, postavení, profese apod. Sociální role zahrnuje i způsob nahlížení na jedince, moduluje vztahy, přístup k jedinci a celý proces komunikace. Každá osoba hraje více rolí, a to jak nezávisle (student ve škole, zákazník v obchodě, zaměstnanec v práci), tak souběžně (např. otec a manžel v rodině). V některých situacích dochází ke konfliktu rolí, kdy jsou očekávání spojená s jednou z rolí jedince v rozporu s očekáváním, která se vážou k roli jiné. Rozlišujeme tři základní přístupy jedince k sociální roli: ztotožnění/identifikaci, odstup/distanc (jedinec roli navenek hraje, avšak vnitřně se s ní neztotožní), odmítnutí role.

Ne všechny role jsou člověku vnuceny okolnostmi nebo uloženy; role vykonávané člověkem v různých sociálních skupinách jsou výrazem jeho osobnosti. Předpoklady pro volbu rolí jsou i rysy osobnosti, schopnosti, temperament a charakter.

Základní role:

1. nadřizené (otec, učitel, doktor...)
2. podřizené (žák, pacient)
3. souřadné (kolega, spolužák, spolupracovník)
4. role sexuálního partnerství

Komplex sociálního chování, které je v určité sociální pozici očekávané a pro určité sociální pozice společností přiděleno jako přiměřené. Role je tím sociálně předepsána, ale její konkrétní podobu utváří její nositel. Očekávaná role se tak může lišit od role aktuální (reálné), protože je determinována individuálními zvláštnostmi osobních dispozic, nehledě na to, že člověk se nemusí s rolí identifikovat (ztotožnit) a může si ji i modifikovat individuálním přetvořením, event. při výkonu více rolí současně může dojít i k tzv. konfliktu rolí.

Výkon sociální role podléhá sociální kontrole a tím i sociálním sankcím. Role v podstatě určuje: co můžeš, co bys měl, co musíš, co nesmíš. Používáno často nesprávně jako synonymum s pojmy sociální pozice nebo sociální status. Status je určité sociální postavení a role reprezentuje dynamický aspekt (činnost, výkon) odpovídající tomuto statusu. Role a status tedy tvoří jednotu a jsou neoddělitelné. Role mohou být krátkodobé (návštěvník fotbalového utkání) nebo dlouhodobé (otec); obecné (role pohlaví, věku) nebo specifické (role zaměstnanecká, role milence).

HRANÍ ROLÍ (*Role-Play, Rollenspiel*)

Speciální aplikace vzdělávací metody případových studií, kdy se při řešení problému přidělují členům skupiny různé role (funkce, profese apod.) a při řešení problému se musí chovat stejně reálně, jak by se chovali lidé, jejichž role hrají. Kromě výcviku v řešení problému je hraní rolí i prostředkem k lepšímu pochopení druhých lidí a jejich motivaci v určitých situacích, k pochopení a osvojení si nových rolí i k lepšímu porozumění sobě samému. Metoda hraní rolí je velmi účinná. Je lektory málo používaná vzhledem k náročnosti přípravy (Palán, Z., online).

Hraní her provází člověk od nejranější dětských let. Dítě si hraje s rodiči, sourozenci, vrstevníky i s předměty. Hraní rolí pomáhá dítěti osvojovat si (sociální) realitu. U dospělých ztrácí při provádění rolí samotná hra na významu, nikoliv však nacvičování nových rolí (např. v práci, ve sportu, v nových skupinách nebo sociálních vztazích). Hravost zůstává zachována spíše ve speciálních kurzech (např. při coachingu), kdy má být ukazování či nacvičování sociálních souvislostí výraznější.

Myšlenku hry u hraní rolí definují S. A. Warwitz a A. Rudolf (2014) jako možnost „hravě být někým jiným“. Představují si pod tím příležitost, hravým způsobem si vyměnit roli, vžít se do jiné osoby nebo zvířete, identifikovat se s nimi, vžít se do jejich způsobu myšlení a cítění a podle toho uzpůsobit vlastní jednání. Hovoříme o „výchově k empatii“ s pedagogickým cílem, vytvářet lepší pochopení pro jiné.

Při hraní rolí můžeme vklouznout do role někoho, koho známe (rodič, učitel, vystrašený spolužák, pečovatel) nebo i do role, kterou neznáme. Roli lze hrát podle skutečných zážitků a zkušeností nebo ji hrát podle toho, jak bychom chtěli, aby se daná osoba chovala, lze zkoušet alternativy, vyzkoušet si různé vzorce chování a poté o všem diskutovat.

Zdroje:

Badegruber, B. (1994). *Spiele zum Problemlösen*. Linz.

Bilstein, J., Winzen, M. & Wulf, Ch. (Hrsg.) (2005). *Anthropologie und Pädagogik des Spiels*. Weinheim.

Palán, Z. Andragogický slovník. In *Andromedia – databanka dalšího vzdělávání*. Dostupné na <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník>

Výrost, J. & Slaměník, I. (2008). *Sociální psychologie*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing.

Wirsching, M. Scheib, P. (Hrsg.) (2002). *Paar- und Familientherapie*. Berlin: Springer.

Warwitz, S. A. & Rudolf, A. (2014). Spielend ein anderer sein. Rollenspiele. In: Warwitz, S. A. & Rudolf, A. *Vom Sinn des Spielens. Reflexionen und Spielideen*. Baltmannsweiler. 3. Auflage, V, 78-82.

Warwitz, S. A. & Rudolf, A. (2014). Was Spielen bewirken kann. In: Warwitz, S. A. & Rudolf, A. *Vom Sinn des Spielens. Reflexionen und Spielideen*. Baltmannsweiler. 3. Auflage, 22-35.